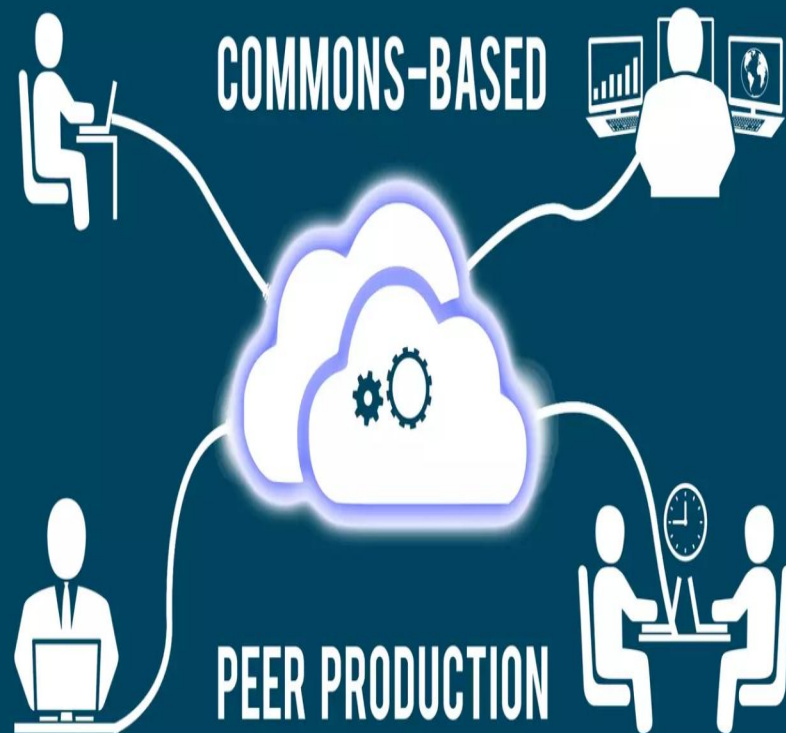


Σκοπός του μαθήματος

Η κατανόηση βασικών στοιχείων των πολιτικών θεωριών των κοινών



Ορισμός των κοινών

Με τον όρο «κοινά» εννοούμε τον κοινό παρονομαστή διαφορετικών ορισμών των «κοινών» ή των «πόρων κοινής δεξαμενής» (Ostrom, 1990: 30, 90) ή της «βασισμένης στα κοινά ομότιμης παραγωγής» (Benkler και Nissenbaum, 2006: 395) ή του «κοινού» (Nick Dyer-Witherford, 2012: 2). Αυτός αναφέρεται σε **αγαθά και πόρους που αποτελούν αντικείμενο συλλογικής ιδιοκτησίας ή και συλλογικής παραγωγής.**

Το κοινό αγαθό υπόκειται σε συλλογική διαχείριση με ισότιμες συμμετοχικές διαδικασίες από τις κοινότητες που το παράγει ή το κατέχει. Η πρόσβαση στα κοινά αγαθά ρυθμίζεται συλλογικά και παρέχεται επί ίσοις όροις (οι οποίοι κυμαίνονται από την απολύτως ανοικτή πρόσβαση ως τον καθολικό αποκλεισμό από την κατανάλωση των κοινών πόρων, με ποικίλες άλλες δυνατότητες ανάμεσα στα δύο άκρα).

Κιουπκιολής, Φιλοσοφίες της Ελευθερίας

Τύποι κοινών

Υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί τύποι κοινών αγαθών, που περιλαμβάνουν από φυσικούς πόρους κοινής δεξαμενής (δάση, υδάτινους πόρους, αλιεία κ.α. Βλ. Ostrom, 1990: 30) μέχρι κοινά παραγωγικά μέσα όπως οι εργατικοί συνεταιρισμοί και ψηφιακά αγαθά όπως το ανοικτό λογισμικό (Benkler και Nissenbaum, 2006, Dyer-Witheford, 2012: 2).

Το κύριο είναι ότι το «κοινό» δηλώνει κοινούς πόρους τους οποίους μια συλλογικότητα μοιράζεται, διαχειρίζεται, παράγει και κατανέμει μέσω μιας συλλογικής συμμετοχής η οποία διεξάγεται επί ίσοις όροις, και ότι οι όροι του «κοινού» εκφεύγουν από τη λογική τόσο της ιδιωτικής όσο και της κρατικής-δημόσιας ιδιοκτησίας (Ostrom, 1990: 1-30, 90, Benkler and Nissenbaum, 2006: 394-396, Dyer-Witheford, 2012, Hardt and Negri, 2012: 6, 69-80, 95).

Τα ψηφιακά κοινά

Η ανάπτυξη των επιστημών πληροφορικής και επικοινωνίας τις τελευταίες δεκαετίες έχει συμβάλλει καθοριστικά στη δημιουργία των ψηφιακών Κοινών, τα οποία συνιστούν ένα αξιοπρόσεχτο παράδειγμα τεχνο-κοινωνικής καινοτομίας.

Το Διαδίκτυο και το ανοικτό λογισμικό/υλισμικό αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις ψηφιακών Κοινών τα οποία έρχονται να προστεθούν στα φυσικά Κοινά που μελέτησε διεξοδικά η Elinor Ostrom. Τα ψηφιακά κοινά έχουν αναδείξει μέσα από το έργο τους στοχαστές όπως ο Yochai Benkler, ο Michel Bauwens και ο Βασίλης Κωστάκης, μεταξύ άλλων.

Τόσο τα φυσικά όσο και τα ψηφιακά Κοινά συνίστανται στην ομότιμη παραγωγή αξίας στη βάση κατανεμημένων ή κοινών υποδομών και πόρων (φυσικών πόρων, τεχνολογίας, τεχνογνωσίας, κεφαλαίου, κουλτούρας), αυτοδιαχειριζόμενων από τους χρήστες της εκάστοτε κοινότητας σύμφωνα με συλλογικά θεσμισμένους κανόνες.

Αρχές των κοινών

Καταστατικές αρχές των κοινών είναι (Ostrom 1990; Benkler 2006; Bollier and Weston 2012; Bauwens and Kostakis 2014):

- η αποκέντρωση έναντι του κεντρικού ελέγχου
- η δημοκρατική αυτοργάνωση έναντι της ιεραρχικής διαχείρισης
- η ανοικτή πρόσβαση έναντι του αποκλεισμού δια της ιδιοκτησίας
- η διαφάνεια έναντι της ιδιωτικότητας
- η αναδιανομή του πλούτου έναντι της ιδιοποίησης του κέρδους
- η οικονομική, κοινωνική και οικολογική βιωσιμότητα έναντι της ανάπτυξης με κάθε κόστος
- η χαρά της δημιουργίας και της συνεργασίας
- η ισότιμη ελευθερία και δικαιοσύνη

Η πολιτική θεωρία των κοινών

Η ομότιμη παραγωγή των Κοινών (commons-based peer production) συναρτάται με μια πολιτική θεωρία, οι ρίζες της οποίας εντοπίζονται ιστορικά στη μετάβαση από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό. Ο ανεκπλήρωτος πόθος των κοινωνικών κινημάτων για ελευθερία κατά τον 15^ο, 16^ο και 17^ο αιώνα αντηχεί στη νεωτερική πολιτική θεωρία των Κοινών, η οποία αναπτύσσεται από τους σοσιαλιστές της σχολής του Ricardo και το έργο των Saint-Simon, Fourier, Proudhon και Marx. Έκτοτε, μια πληθώρα στοχαστών με συχνά ετερόκλητες θεωρητικές καταβολές έχουν συνδέσει το έργο τους με τα κοινά.

Σήμερα, συναντάμε τρεις βασικές προσεγγίσεις της οικονομίας των Κοινών:

- μια φιλελεύθερη (Ostrom, Benkler, Lessig)
- μια ρεφορμιστική (Bauwens και Kostakis, Bollier, Arvidsson και Peitersen, Rushkoff)
- και μια αντικαπιταλιστική (Hardt και Negri, De Angelis, Caffentzis, Federici, Kioupkiolis, Rigi, Meretz).

Η παραπάνω ταξινόμηση είναι σχηματική, δεδομένου ότι τα επιχειρήματα τέμνονται σε αρκετά σημεία.

Παπαδημητρόπουλος, The Commons, Economic Alternatives in the Digital Age

Η φιλελεύθερη θεωρία

Το κριτήριο με το οποίο το έργο των Ostrom, Benkler και Lessig εντάσσεται στην πολιτική θεωρία του φιλελευθερισμού είναι ότι και οι τρεις θεωρητικοί τοποθετούν την ανάπτυξη της οικονομίας των Κοινών παράλληλα και σε συνάρτηση με τη λειτουργία του κράτους και της αγοράς.

Και οι τρεις συνηγορούν υπέρ της αναπόφευκτης συνύπαρξης των Κοινών με το δημόσιο (το κράτος και τους συναρτώμενους προς αυτό οργανισμούς) και ιδιωτικό τομέα. Ως εκ τούτου, τα κοινά δεν μπορούν να είναι αυτόνομα σε σχέση με το κράτος και την καπιταλιστική οικονομία της αγοράς.

Στην προκειμένη θα ασχοληθούμε με το έργο της Elinor Ostrom και του Yochai Benkler.

Έλινορ Όστρομ και η Τραγωδία των Κοινών

Το έργο της Elinor Ostrom εντάσσεται γενικά στην παράδοση της θεωρίας περί ορθολογικής επιλογής (rational choice theory), η οποία εκκινεί από τον μεθοδολογικό ατομικισμό για να εστιάσει στην εξέταση των ατομικών κινήτρων ως βάση οργάνωσης και λειτουργίας των θεσμών.

Στο πλαίσιο αυτής της θεωρίας, ο Hardin (1968) ανέδειξε το πρόβλημα του λαθρεπιβάτη (free rider) που προκύπτει σε καθεστώς κοινών φυσικών πόρων. Μας καλεί να φανταστούμε ένα βοσκοτόπι ανοικτό σε όλους, όπου κάθε βοσκός επιδιώκει να μεγιστοποιήσει το κέρδος του, προσθέτοντας όλο και περισσότερα ζώα για βοσκή με αποτέλεσμα την υπερβόσκηση και καταστροφή του βοσκότοπου. Συμπεραίνει ότι η πιο αποτελεσματική λύση στη λεγόμενη «τραγωδία των Κοινών» είναι η ιδιωτικοποίηση. Αντίστοιχα, η μεταφορά του Hardin βρίσκει εφαρμογή πέρα από το πεδίο της ανοικτής βοσκής σε όλες τις περιπτώσεις όπου η «τραγωδία των Κοινών» είναι δυνατή.

Το επιχείρημα του Hardin, ωστόσο, είναι προβληματικό, καθώς αναφέρεται σε καθεστώτα ανοικτής πρόσβασης, τα οποία διέπονται από την ολική απουσία κανόνων σχετικά με τη χρήση των φυσικών πόρων. Αυτό όμως δεν ισχύει παντού και πάντα.

Τα φυσικά/οικολογικά κοινά

Η Ostrom βραβεύτηκε με το βραβείο Νόμπελ οικονομίας το 2009 για τη μελέτη μιας σειράς πετυχημένων περιπτώσεων αυτο-διαχειριζόμενων φυσικών πόρων, όπως δάση, ψαρότοποι, βοσκοτόπια και αρδευτικά δίκτυα, τα οποία εκτείνονται σε όλη την υφήλιο, από την Ελβετία και την Ισπανία μέχρι το Νεπάλ και την Ινδονησία. Σε αυτές τις περιπτώσεις το ατομικό συμφέρον των αγροτών ενσωματώθηκε στη συνεργατική λογική της κοινότητας. Έτσι, δικαιώματα ατομικής ιδιοκτησίας έχουν συνδυαστεί με καθεστώτα κοινής ιδιοκτησίας για αιώνες. Στις ελβετικές Άλπεις, για παράδειγμα, λιβάδια, δάση, αρδευτικά συστήματα, μονοπάτια και δρόμοι κοινής ιδιοκτησίας γειτνιάζουν με κτήματα ατομικής ιδιοκτησίας.

Συνήθως, μεικτά καθεστώτα ατομικής και κοινής ιδιοκτησίας εφαρμόζονται εκεί όπου δεν υπάρχουν σαφώς οριοθετημένα σύνορα ή σε περιπτώσεις πολιτισμικής εναντίωσης σε δικαιώματα ατομικής ιδιοκτησίας. Από την άλλη μεριά, δικαιώματα ατομικής ιδιοκτησίας είναι πιο αποτελεσματικά σε περιπτώσεις όπου τα σύνορα μιας φυσικής πηγής είναι σαφώς οριοθετημένα και η κοινότητα εξαιρετικά ετερογενής και μεταβλητή.

Πολυκεντρισμός/Φεντεραλισμός

Ο Hardin αγνοεί αναρίθμητες περιπτώσεις όπου η ιδιωτικοποίηση ή ο κρατικός έλεγχος κοινών φυσικών πόρων είχαν καταστροφικές συνέπειες λόγω της προσοδοθηρίας της αγοράς σε συνδυασμό με τη διαφθορά κυβερνήσεων και την ελλιπή γνώση τοπικών ιδιαιτεροτήτων. Αντιθέτως, το έργο της Ostrom συνέβαλε στην αμφισβήτηση του διπόλου μεταξύ της ιδιωτικοποίησης και του κρατικού ελέγχου και στην περιγραφή ενός πολυκεντρικού συστήματος διακυβέρνησης κοινών φυσικών πόρων όπου «ένα πλούσιο μείγμα δημόσιων και ιδιωτικών πρακτικών» εφαρμόζεται στο πλαίσιο μιας ποικιλομορφίας οργανισμών και θεσμών: «Συναντάμε κυβερνητικούς, ιδιωτικούς και κοινοτικούς μηχανισμούς να συνδυάζονται σε μια σειρά από περιπτώσεις».

Ο πολυκεντρισμός απαντά σε αυτόνομα και ομόκεντρα κέντρα αποφάσεων που σχετίζονται με ανάλογους τύπους και κλίμακες φυσικών πόρων. Για παράδειγμα, το ευρείας κλίμακας πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής απαιτεί τη συνεργασία και των τριών τομέων (δημόσιου, ιδιωτικού και κοινοτικού).

Οι αρχές σχεδιασμού της Όστρομ

Μετά από ενδελεχείς παρατηρήσεις πεδίου, η Ostrom διαπίστωσε ένα σύνολο αρχών και κανόνων που διέπουν τη λειτουργία των φυσικών Κοινών:

1. Προσδιορισμένα όρια της κοινότητας που διαχειρίζεται τον πόρο.
2. Οι κανόνες πρέπει να συμβαδίζουν με τα τοπικά χαρακτηριστικά της κοινότητας και τις τοπικές ανάγκες.
3. Το θεσμικό πλαίσιο διαχείρισης του πόρου συνδιαμορφώνεται από όλους όσους αυτό επηρεάζει.
4. Σεβασμός του θεσμικού πλαισίου που θέτει η κοινότητα από τις εξωτερικές αρχές.
5. Ο έλεγχος τήρησης των κανόνων γίνεται από τα μέλη της κοινότητας.
6. Ποινές και διαπρόμπευση για όσους δεν τηρούν τους κανόνες.
7. Χαμηλού κόστους θεσμικό πλαίσιο και εύκολος τρόπος διευθέτησης των διαφορών.
8. Η δομή αυτοδιαχείρισης να ξεκινάει από τη βάση και να ανεβαίνει προς τη κορυφή και όχι το αντίστροφο.

Το έργο της Ostrom για τα φυσικά Κοινά ανήκει στη φιλελεύθερη πολιτική παράδοση για πλείστους λόγους. Πρώτον, ακολουθεί τη φιλελεύθερη θεωρία ατομικών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας που κατάγεται στο έργο των Hobbes και Locke. Ωστόσο, στην Ostrom, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας δεν είναι πάντα αμιγώς ατομικά δικαιώματα ιδιοκτησίας, αλλά συνάδουν και με μεικτά καθεστώτα ατομικών και κοινών δικαιωμάτων πρόσβασης, χρήσης, διαχείρισης, ιδιοκτησίας και απαλλοτρίωσης. Δεύτερον, αναλύει τους κοινούς φυσικούς πόρους υπό το πρίσμα της θεωρίας περί ορθολογικής επιλογής (rational choice theory), η οποία υιοθετεί τον μεθοδολογικό ατομικισμό του φιλελευθερισμού που εξελίσσεται από τη θεωρία της ατομικής ωφέλειας των Hume και Bentham στην ισο-οριακή αρχή ωφέλους και κόστους της νεοκλασσικής οικονομικής θεωρίας. Αμφισβητεί, όμως, την κυρίαρχη ανάλυση των νεοκλασσικών οικονομικών, δεδομένου ότι θεωρεί ότι τα κίνητρα των ανθρώπων είναι πιο πολύπλοκα και διαφοροποιημένα από ό, τι ορίζει ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος (zero-sum game). Η Ostrom απορρίπτει την ιδέα ότι η ορθολογικότητα συνίσταται αποκλειστικά στον εγωισμό και στον σπορτουνισμό. Η οικονομική συμπεριφορά βασιζόταν πάντα όχι μόνο στον ανταγωνισμό αλλά και στη συνεργασία για την επίλυση καθημερινών συλλογικών προβλημάτων. Παραταύτα, το έργο της Ostrom συντάσσεται με τη φιλελεύθερη παράδοση, εφόσον τοποθετεί τα Κοινά παράλληλα με τη λειτουργία του κράτους και της αγοράς.

Γιόκαι Μπένκλερ

Το έργο του Benkler για τα Κοινά μπορεί να συγκαταλεχθεί, επίσης, στη φιλελεύθερη παράδοση. Ο Benkler στηρίζεται στην έννοια της δικτυακής κοινωνίας (networked society) που διατύπωσε ο Manuel Castells για να περιγράψει την υποτιθέμενη δομική μετάβαση της κοινωνίας από ιεραρχίες σε δίκτυα. Ο Benkler αναλύει, συγκεκριμένα, την επίδραση των επιστημών πληροφορικής και επικοινωνίας στην ανάπτυξη ενός τομέα παραγωγής πληροφορίας, γνώσης και πολιτισμού που εξέρχεται του πλαισίου της αγοράς, καθώς δεν λειτουργεί με όρους ατομικής ιδιοκτησίας αλλά ανοικτού διαμοιρασμού και συνεργασίας.

Το Διαδίκτυο, το ελεύθερο λογισμικό και οι εφαρμογές κινητών έχουν μειώσει σημαντικά τα κόστη συναλλαγών, απελευθερώνοντας, έτσι, πλεονάζουσα ικανότητα (excess capacity) για την ανάπτυξη μιας αποκεντρωμένης κοινωνικής παραγωγής, όπως διαπιστώνεται σε μια σειρά από διανεμημένα ψηφιακά εγχειρήματα (Wikipedia, Massive Multiplier Online Games, Open Directory Project, and Project Gutenberg) και ομότιμα δίκτυα διαμοιρασμού αρχείων (Kazaa, Napster, κλπ.). Ο Benkler αποδίδει σε αυτό το καινούριο μοντέλο κοινωνικής παραγωγής τον όρο «ομότιμη παραγωγή» (Commons-based peer production), το οποίο σκοπεύει να ενισχύσει τις πυρηνικές αξίες των φιλελεύθερων κοινωνιών – την ατομική ελευθερία, το συμμετοχικό πολιτικό σύστημα, την κριτική κουλτούρα και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Πέραν της μείωσης του κόστους συναλλαγών από τη χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας, η βασική υποδομή των ψηφιακών Κοινών είναι η ιδιάζουσα άυλη φύση της πληροφορίας, η οποία διευκολύνει την αναπαραγωγή της με σχεδόν μηδενικό οριακό κόστος. Σε αντίθεση με τα υλικά αγαθά, ένα ψηφιακό βιβλίο, ένα αρχείο PDF, μια ταινία ή ένα mp4 μπορεί να χρησιμοποιηθεί από δυο χρήστες ταυτόχρονα:

«Το κύριο χαρακτηριστικό των Κοινών, σ' αντίθεση με την ιδιοκτησία, είναι ότι κανένας δεν έχει αποκλειστικό έλεγχο πάνω στη χρήση και διάθεση κανενός συγκεκριμένου πόρου των Κοινών. Αντ' αυτού, οι πόροι που κυβερνώνται από τα Κοινά μπορούν να χρησιμοποιηθούν ή να διατεθούν από τον οποιονδήποτε μεταξύ ενός (λίγο πολύ καλώς ορισμένου) αριθμό ατόμων, υπό όρους που εκτείνονται από το «τα πάντα επιτρέπονται» μέχρι και πιο σαφείς τυπικούς κανόνες που τίθενται αποτελεσματικά σε ισχύ».

Όπως τα φυσικά Κοινά, τα ψηφιακά Κοινά μπορούν να είναι τόσο δημόσια όσο και ιδιωτικά, δεδομένου ότι οποιοσδήποτε μπορεί να κτίσει πάνω στη συμβολή του καθενός και να την αναπαράγει για ιδίον όφελος. Τα ψηφιακά Κοινά, όμως, δεν περιορίζονται στα φυσικά Κοινά, τα οποία κυβερνώνται από μια σταθερή κοινότητα ατόμων που αλληλεπιδρούν συχνά και γνωρίζονται μεταξύ τους. Διανοίγουν τα όρια του χώρου και του χρόνου παγκοσμίως, επιτρέποντας, έτσι, τη συμμετοχή περισσότερων ανθρώπων στην ομότιμη παραγωγή.

Το ουδέτερο κράτος

Ο Benkler υποστηρίζει ότι η αποκεντρωμένη ομότιμη παραγωγή δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην ευρείας κλίμακας παραγωγή αγαθών, όπως την κατασκευή αυτοκινήτων, χάλυβα ή αεροπλάνων. Θεωρεί, επομένως, την μαζική καπιταλιστική παραγωγή ευρείας κλίμακας δεδομένη. Έτσι, τοποθετεί την ομότιμη παραγωγή μεταξύ της λειτουργίας του κράτους και της αγοράς:

«Θεωρώ την ιδιοκτησία και την αγορά ως έναν χώρο δράσης με πλεονεκτήματα και περιορισμούς. Η παρουσία τους ενισχύει την ελευθερία ως έναν βαθμό, όμως οι θεσμικές τους απαιτήσεις μπορούν να γίνουν πηγές περιορισμού, όταν παραγκωνίζουν την ελευθερία δράσης σε πλαίσια εκτός αγοράς. Η στάθμιση της εμβέλειας της αγοράς καθίσταται, έτσι, κεντρική όχι μόνο σε συνάρτηση με το εκάστοτε σχήμα δικαιοσύνης και κοινωνικής ευημερίας, αλλά και με την ίδια την ελευθερία».

Ο ρόλος του κράτους είναι να σταθμίζει το εύρος της αγοράς σε σχέση με τα εκτός αγοράς πλαίσια ομότιμης παραγωγής. Ο Benkler εκτιμά ότι η ομότιμη παραγωγή παρέχει μεγαλύτερους βαθμούς ελευθερίας και αυτονομίας από την αγορά και το κράτος. Έτσι, περιορίζει τον ρόλο του κράτους στη διασφάλιση της «ουδετερότητας του δικτύου» (network neutrality) σε σχέση με τη λειτουργία της αγοράς και των Κοινών.

Ομότιμη παραγωγή και κοινωνία των πολιτών

Η θεωρία περί ελευθερίας του Benkler διαφέρει από αυτή του Kant ή του Rawls, οι οποίοι αποδίδουν στο κράτος έναν κανονιστικό ή αναδιανεμητικό ρόλο σε σχέση με τη λειτουργία της αγοράς. Η προσέγγισή του προσιδιάζει σε αυτή του Habermas καθώς περιγράφει ένα καινούριο μοντέλο κοινωνικής παραγωγής που ανήκει στην κοινωνία των πολιτών αυτή καθαυτή. Η ομότιμη παραγωγή είναι ένας τρίτος τρόπος παραγωγής που διευρύνει την εμβέλεια της ατομικής και συλλογικής αυτονομίας, καθώς υπερβαίνει τα όρια τόσο του κράτους όσο και της αγοράς.

Η αποκεντρωμένη εκτός αγοράς ομότιμη παραγωγή αναστέλλει τους περιορισμούς που ενυπάρχουν στη σχέση παραγωγού/καταναλωτή καθώς συγχέει τα όρια μεταξύ παραγωγής, κατανάλωσης, εργασίας και παιχνιδιού μέσω της εμφάνισης της κατηγορίας του «παραγωγού-καταναλωτή» (prosumer) ο οποίος γίνεται ενεργός συμμετέχων στη δημιουργία πολιτισμού, ψυχαγωγίας και πληροφορίας.

Αρνητική ελευθερία

Ο Benkler αναπαράγει τη φιλελεύθερη έννοια της αρνητικής ελευθερίας στον βαθμό που εκλαμβάνει τα Κοινά ως έναν εναλλακτικό θεσμικό χώρο που παρέχει περισσότερους βαθμούς ελευθερίας σε σχέση με το κράτος και την αγορά:

«Η ελευθερία είναι σύμφυτη με την ποικιλομορφία των περιορισμών και όχι με τη βελτιστοποίηση της ισορροπίας μεταξύ ελευθερίας και περιορισμού, όπως εκπροσωπείται από τον κάθε μεμονωμένο θεσμικό μηχανισμό».

Σε αντίθεση με τις θετικές συλλήψεις της ελευθερίας που διαμορφώνονται από την κεντρική εξουσία του κράτους, τα Κοινά παρέχουν ένα ευρύτερο φάσμα επιλογών για το άτομο που δρα αυτόνομα ή συλλογικά. Ο ρόλος του κράτους υπό αυτές τις συνθήκες είναι η εφαρμογή πολιτικών που διανοίγουν τη δέσμη των διαθέσιμων επιλογών. Με αυτή την έννοια, η ομότιμη παραγωγή είναι συμβατή με μια σειρά από θεωρίες της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης που πρόσκεινται στη φιλελεύθερη παράδοση, όπως αυτές του Ronald Dworkin και Bruce Ackerman.

Η ρεφορμιστική θεωρία

Πληθώρα στοχαστών εξετάζουν την ομότιμη παραγωγή των κοινών στο πλαίσιο ενός μετακαπιταλιστικού οικονομικού, κοινωνικού και πολιτικού μοντέλου βασισμένου στα κοινά.

Στην προοπτική αυτή σμιλεύουν τόσο φιλελεύθερα όσο και ριζοσπαστικά, αντικαπιταλιστικά στοιχεία με σκοπό να μετασχηματίσουν τον καπιταλισμό στον μετακαπιταλισμό μιας πιο δημοκρατικής, οικολογικής και ηθικής οικονομίας.

Επεξεργάζονται ένα μοντέλο ανοικτού συνεργατισμού μεταξύ της ομότιμης παραγωγής των κοινών, ηθικών παραγόντων της αγοράς και ενός κράτους συνεταίρου που υποστηρίζει μια μετακαπιταλιστική μετάβαση βασισμένη στα κοινά.

Εδώ θ' ασχοληθούμε κυρίως με το έργο των Bauwens και Κωστάκη.

Bauwens και Kostakis

Το έργο των Bauwens και Kostakis αντλεί από το έργο των Ostrom και Benkler, αλλά διαφοροποιείται σχετικά και από τους δύο, καθώς αποσκοπεί στο να μεταρρυθμίσει τον καπιταλισμό, ώστε ο τελευταίος να προσαρμοστεί μακροπρόθεσμα στην οικονομία των Κοινών.

Το επιχείρημα των Bauwens και Kostakis απηχεί τον ισχυρισμό του Marx ότι ο καπιταλισμός είναι καταδικασμένος σε αποτυχία όσο η εξέλιξη της τεχνολογίας μειώνει τα κόστη παραγωγής σε σημείο που ο καπιταλισμός να μην μπορεί να είναι μακροπρόθεσμα βιώσιμος. Σε αντίθεση όμως με την αμφιθυμία του Marx αναφορικά με την προοπτική των συνεταιρισμών, οι Bauwens και Kostakis υποστηρίζουν ότι η συνεταιριστική οικονομία των Κοινών έχει τη δυνατότητα να αντικαταστήσει σταδιακά τον καπιταλισμό εκ των έσω, όπως έκανε ο καπιταλισμός με τη φεουδαρχία.

Μετακαπιταλισμός

Σε αντίθεση με ένα επαναστατικό κόμμα που στοχεύει να καταλάβει την εξουσία και να εφαρμόσει έναν κεντρικό σχεδιασμό της οικονομίας με μακροπρόθεσμο στόχο τη σταδιακή εγκαθίδρυση του κομμουνισμού, οι Bauwens και Kostakis επιχειρηματολογούν υπέρ ενός ρεφορμισμού της οικονομίας των Κοινών, συνεπικουρούμενου από ένα κράτος συνέταιρο που θα μεταρρυθμίσει τον καπιταλισμό ώστε ο τελευταίος να προσαρμοστεί μακροπρόθεσμα στα Κοινά.

Η ομότιμη παραγωγή μπορεί να επικρατήσει του καπιταλισμού με τα δικά του μέσα, δηλαδή, με τον ανταγωνισμό. Η τεχνολογία μπορεί να καταστήσει την οικονομία των Κοινών πιο ανταγωνιστική σε σχέση με τον καπιταλισμό και ν' ανοίξει τον δρόμο για μια μετα-καπιταλιστική ηθική οικονομία.

Τεχνο-κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής

Η ομότιμη παραγωγή βασίζεται στην ελεύθερη συνεργασία χρηστών που παράγουν αξία στη βάση διανεμημένου «πάγιου» κεφαλαίου και καθεστώτων κοινής ιδιοκτησίας.

Με τον όρο «πάγιο κεφάλαιο» ο Bauwens αναφέρεται βασικά στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και στο λογισμικό. Το Διαδίκτυο και η επινόηση του ελεύθερου και ανοικτού λογισμικού και υλισμικού είναι καθοριστικά ως προς την ανάπτυξη της ομότιμης παραγωγής, καθώς επιτρέπουν την αυτονομία των διανεμημένων δικτύων που δεν ελέγχονται από κόμβους (hubs), δηλαδή κεντρικά σημεία ελέγχου.

Ισοδυναμία, ολοπτισμός, στιγμεργία, αρθρωτή δομή

Η ομότιμη παραγωγή χαρακτηρίζεται από την ισοδυναμία (equipotentiality), τον ολοπτισμό (holoptism) και τη στιγμεργία (stigmergy).

Η ισοδυναμία επιτρέπει στον καθένα να συμμετάσχει σε ένα εγχείρημα ανάλογα με τις δυνατότητές του/της. Η ποιότητα της εργασίας αξιολογείται επί τούτου από την ίδια την κοινότητα.

Ο ολοπτισμός αντιτίθεται στον πανοπτισμό που διαπερνά τα σύγχρονα συστήματα εξουσίας, καθώς επιτρέπει σε όλους τους συμμετέχοντες ελεύθερη πρόσβαση σε όλη τη διαθέσιμη πληροφορία προκειμένου για την ολοκλήρωση του εκάστοτε εγχειρήματος.

Ο ολοπτισμός επιτρέπει, έτσι, **τη στιγμεργία**, δηλαδή τον αποκεντρωμένο αυθόρμητο συντονισμό, όπου οι συμμετέχοντες ταιριάζουν τη συνδρομή τους με τις ανάγκες του συστήματος στη βάση «ιχνών» που αφήνουν τα υπόλοιπα μέλη κατά τη διάρκεια της παραγωγής έργου.

Η αρθρωτή δομή (modularity) των εγχειρημάτων σπάει την παραγωγή σε μικρότερα κομμάτια και, έτσι, προάγει την αυτονομία και ευελιξία της εργασίας.

Οι Bauwens και Kostakis υποστηρίζουν ότι η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται τώρα σε ένα κομβικό σημείο μιας καινοφανούς τεχνολογικής αναδιάρθρωσης, όπου τρία διαφορετικά οικονομικά μοντέλα ανταγωνίζονται για κυριαρχία:

- ο παραδοσιακός βιομηχανικός καπιταλισμός
- ο νεο-φεουδαλικός γνωσιακός καπιταλισμός (τεχνοφεουδαρχία)
- και η ομότιμη παραγωγή της οικονομίας των Κοινών

Ο παραδοσιακός καπιταλισμός διέπεται από μια μη αναστρέψιμη αντίφαση: στοχεύει σε μια άπειρη τροχιά ανάπτυξης σε έναν πλανήτη με πεπερασμένους φυσικούς πόρους. Ο νεο-φεουδαλικός γνωσιακός καπιταλισμός διαιρείται στον **δικτυαρχικό (netarchical) καπιταλισμό ή καπιταλισμό της πλατφόρμας** (Facebook, Google, Yahoo, Airbnb, Uber, κλπ.) **και στον αναρχο-καπιταλισμό** (Bitcoin, Kickstarter, κλπ.). Ενώ ο καπιταλισμός της πλατφόρμας (platform capitalism) συνίσταται στην εκμετάλλευση της αξίας που παράγεται από τους χρήστες των διαδικτυακών πλατφόρμων, ο αναρχο-καπιταλισμός αποτελείται από αποκεντρωμένα δίκτυα οικονομικής δραστηριότητας, όπου ο καθένας μπορεί θεωρητικά να γίνει επιχειρηματίας.

Ωστόσο, ο νεο-φεουδαλικός γνωσιακός καπιταλισμός συντελλεί σε μια αντίφαση μεταξύ μιας αποκεντρωμένης ομότιμης παραγωγής και μιας κεντρικής συσσώρευσης κέρδους, ακόμη και στο επίπεδο του αναρχο-καπιταλισμού, δεδομένου ότι και ο τελευταίος οδηγεί στη δημιουργία ολιγαρχιών και ολιγοπωλίων, όπως στην περίπτωση του Bitcoin.

Η τεχνολογία ενισχύει την αυξανόμενη παραγωγή μιας αποκεντρωμένης αξίας χρήσης στο Διαδίκτυο, η οποία δεν μπορεί να μεταφραστεί εξ ολοκλήρου σε ανταλλακτική αξία με αποτέλεσμα την απειλή της ίδιας της κεντρικής λειτουργίας του καπιταλισμού, δηλαδή, τη μεγιστοποίηση του κέρδους. Η καινοτομία διαχέεται μέσα από τα δίκτυα ομότιμης παραγωγής σε όλα τα μήκη και πλάτη της κοινωνίας, ενώ το κεφάλαιο μετατρέπεται σε μια εκ των υστέρων συνθήκη αξιοποίησης της κοινωνικής καινοτομίας. Επομένως, ο νεο-φεουδαλικός γνωσιακός καπιταλισμός παράγει μια κρίση αξίας τόσο για το κεφάλαιο όσο και για την εργασία, επανεισάγοντας το επιχείρημα του Marx ότι η τεχνολογική πρόοδος είναι ανταγωνιστική με την αύξηση του ποσοστού κέρδους.

Σύμφωνα με τους Bauwens και Kostakis, η επαμφοτερίζουσα βιωσιμότητα των σύγχρονων ροών αξίας σε καπιταλιστικό επίπεδο μπορεί να αντιμετωπιστεί με την απορρόφησή τους από τις καινοτόμες κοινωνικές σχέσεις του αντι-παραδείγματος της οικονομίας των Κοινών με σκοπό τη δημιουργία μιας κοινωνίας αφθονίας και ελευθερίας.

Τα τοπικά κοινά

Η οικονομία των Κοινών αναπτύσσεται στα όρια του παραδοσιακού και ψηφιακού καπιταλισμού και διαιρείται στα τοπικά και παγκόσμια Κοινά.

Τα τοπικά Κοινά αναφέρονται σε μια σειρά από εγχειρήματα ομότιμης παραγωγής: συλλογικές μορφές κατοικίας και ιδιοκτησίας (community land trusts), κινήματα αποανάπτυξης και μόνιμης καλλιέργειας (permaculture), μεταβατικές πόλεις (transition towns), το εγχείρημα της Μπολόνια, συλλογική χρήση αυτοκινήτων και ποδηλάτων, αυτόνομη παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας, κλπ.

Τα τοπικά Κοινά αποτελούν, όμως, περισσότερο φυγόκεντρες λέμβους σωτηρίας που δεν μπορούν ν' αντέξουν τον ανταγωνισμό και αναγκάζονται τελικά με τον καιρό να συμπλεύσουν στον κεντρικό πλου του καπιταλισμού. Γι' αυτό τον λόγο, οι Kostakis και Bauwens υποστηρίζουν ότι τα τοπικά Κοινά πρέπει να συνδεθούν με τα παγκόσμια Κοινά, ώστε να δημιουργήσουν μια σημαντική αντίρροπη δύναμη.

Τα παγκόσμια ψηφιακά κοινά

Ο βασικός παράγοντας ανάπτυξης των παγκόσμιων Κοινών είναι η επινόηση του ελεύθερου και ανοικτού λογισμικού. Ενώ ο παραδοσιακός καπιταλισμός βασίζεται στην ατομική ιδιοκτησία, στη σπάνη, στην τιμολόγηση σε συνθήκες προσφοράς και ζήτησης, στη μεγιστοποίηση του κέρδους και στην ιεραρχική διαχείριση, το ελεύθερο και ανοικτό λογισμικό επιτρέπει τη κοινοκτημοσύνη, τη συνεργασία και τη διαφάνεια με τρόπο που η ατομική συνεισφορά και η εμπορευματοποίηση – στην περίπτωση του ανοικτού λογισμικού – συνυπάρχουν αρμονικά στο πλαίσιο της συλλογικής παραγωγής αξίας.

Έτσι, το ελεύθερο και ανοικτό λογισμικό υποστηρίζει την ομότιμη παραγωγή, η οποία αποσκοπεί στην αναδιανομή της αξίας μέσω υβριδικών μορφών διακυβέρνησης, όπου η ιεραρχία, η αυτονομία και η συνεργασία συνυπάρχουν σε διαφορετικά επίπεδα και βαθμούς. Μερικά παραδείγματα των παγκόσμιων Κοινών είναι: Wikipedia, Wikispeed, Open Source Ecology, LibreOffice, Linux, Goteo, FarmHack, Arduino, Espiral, Loomio, and Sensorica.

Βικιπαιδεία

Η ομότιμη παραγωγή δεν στερείται ούτε ιεραρχίας ούτε δομής, αλλά συνιστά μια μεικτή και ευέλικτη οργανωτική «δομή» ιεραρχίας, συνεργασίας και αυτονομίας. Για παράδειγμα, η Wikipedia διέπεται από ένα μεικτό καθεστώς δημοκρατίας, αριστοκρατίας και μοναρχίας.

Η δημοκρατία της δημιουργίας περιεχόμενου από τους χρήστες συνοδεύεται από την αριστοκρατία των πιο αξιόπιστων χρηστών στη μεταδιαχείριση της πλατφόρμας και τη μοναρχία του ιδρυτή/ηγέτη στις περιπτώσεις που ούτε η δημοκρατία ούτε η αριστοκρατία λειτουργούν.

Όμως, η ομότιμη παραγωγή χρήζει ευρύτερων και βαθύτερων πολιτικών μεταρρυθμίσεων, για να καταστεί κυρίαρχο μοντέλο παραγωγής.

Το μοντέλο του ανοικτού συνεργατισμού

Οι Bauwens και Kostakis επεξεργάζονται μια πολιτική οικονομία προσανατολισμένη στην ομότιμη παραγωγή μέσα από την ανάπτυξη ενός ανοικτού συνεταιρισμού μεταξύ ενός κράτους συνεταιίρου, ηθικών παραγόντων της αγοράς και της οικονομίας των Κοινών με σκοπό τη σταδιακή αντικατάσταση της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης από την εσωτερική ανακύκλωση των Κοινών στον μετακαπιταλισμό.

Ο κεντρικός άξονας του ανοικτού συνεταιρισμού θα μπορούσε να είναι το επιχειρηματικό μοντέλο του πολυμετοχικού συνεταιρισμού που αποκρυσταλλώνει τις αξίες μιας αυτοοργανωμένης δημοκρατικής κοινότητας επενδυτών, παραγωγών, καταναλωτών, προμηθευτών και μελών/χρηστών. Οι πολυμετοχικοί συνεταιρισμοί θα μπορούσαν, μεταξύ άλλων υβριδικών συνεργατικών μοντέλων, να αποτελέσουν ένα από τα βασικά μεταβατικά επιχειρηματικά μοντέλα μέχρι οι ηθικοί παράγοντες της αγοράς να προσαρμοστούν μακροπρόθεσμα πλήρως στην οικονομία των Κοινών.

Το κράτος συνétairos

Ο ρόλος του κράτους συνεταιίρου είναι πρωταρχικής σημασίας, καθώς θα μπορούσε να ενισχύσει τη μετάβαση από τον καπιταλισμό στα Κοινά μέσω της απογραφειοκρατικοποίησης και κοινωνικοποίησης του δημόσιου τομέα στη βάση ενός ανοιχτού συνεταιρισμού της οικονομίας των Κοινών με ηθικούς παράγοντες της αγοράς που προθυμοποιούνται να ελαχιστοποιήσουν τις αρνητικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές εξωτερικότητες. Για τον σκοπό αυτό, η φορολόγηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, των ηθικών επενδύσεων, της παραγωγικής εργασίας θα μπορούσε να μειωθεί, ενώ η φορολόγηση των κερδοσκοπικών και μη παραγωγικών επενδύσεων, του μη παραγωγικού εισοδήματος που προέρχεται από προσόδους και των αρνητικών κοινωνικών και περιβαλλοντικών εξωτερικοτήτων θα μπορούσε να αυξηθεί. Επιπροσθέτως, η εκπαίδευση και η κρατικά χρηματοδοτούμενη έρευνα και καινοτομία θα μπορούσε να ευθυγραμμιστεί με το μοντέλο της ομότιμης παραγωγής.

Άδεια ομότιμης παραγωγής

Τέλος, οι Kostakis και Bauwens εισάγουν την άδεια ομότιμης παραγωγής (Peer Production License) – που πρότεινε και σχεδίασε πρώτος ο Dimitry Kleiner – η οποία βασίζεται στην αρχή ότι οι ηθικοί παράγοντες της αγοράς που θα ήθελαν να χρησιμοποιήσουν τα Κοινά χωρίς να συνεισφέρουν θα έπρεπε να πληρώνουν για την απόκτηση της άδειας χρήσης τους.

Η άδεια ομότιμης παραγωγής διαφέρει από την άδεια δημιουργικών κοινών (Creative Commons) και την Γενική Άδεια Δημόσιας Χρήσης (GPL) στο ότι επιτρέπει την αντιπαροχή των κοινών αντί μιας πιο ευέλικτης προστασίας δικαιωμάτων. Αντί το κεφάλαιο να καρπώνεται δωρεάν την αξία των ψηφιακών Κοινών (όπως στην περίπτωση της IBM και του λογισμικού Linux), η άδεια ομότιμης παραγωγής επιτρέπει την αντιπαροχή της γνώσης των Κοινών στη βάση ανταλλάγματος. Έτσι, ένα ποσοστό κεφαλαίου θα μπορούσε να στραφεί στα Κοινά, εξασφαλίζοντας με αυτό τον τρόπο τη βιωσιμότητα των τελευταίων.

Τα αντικαπιταλιστικά κοινά

Το κριτήριο με το οποίο χαρακτηρίζω το έργο στοχαστών των κοινών όπως τους Hardt και Negri, De Angelis, Federici, Caffentzis, Rigi και Meretz «αντικαπιταλιστικό» είναι ότι αντιτίθενται στις φιλελεύθερες και ρεφορμιστικές θεωρίες, τοποθετώντας τα Κοινά σε μια συνεχή ταξική πάλη με τον καπιταλισμό, στοχεύοντας στη δημιουργία μια οικονομίας των Κοινών ενάντια και πέρα από τον καπιταλισμό.

Ο όρος «ταξική πάλη», που εισήγαγε πρώτος ο Marx, αναπαριστά τον οικονομικό και πολιτικό ανταγωνισμό των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων στη βάση της θέσης τους στις κοινωνικές σχέσεις παραγωγής, έτσι, όπως οι τελευταίες εξελίσσονται ιστορικά. Ως τέτοια, η ταξική πάλη είναι η κινητήριος δύναμη της κοινωνικής εξέλιξης.

Οι Massimo De Angelis, Silvia Federici και George Caffentzis αποστρέφονται τα «μετακαπιταλιστικά Κοινά» που εισηγούνται οι Bauwens και Κωστάκης υπό τον φόβο της οικειοποίησης των Κοινών από τους μηχανισμούς της αγοράς. Υποστηρίζουν ότι τα ψηφιακά ή άυλα Κοινά δεν μπορούν να έχουν μια αυτόνομη ύπαρξη από μόνα τους, καθώς εξαρτώνται για την αναπαραγωγή τους τόσο από τον καπιταλισμό όσο και από τα υλικά Κοινά.

Τα ψηφιακά ή άυλα Κοινά θα έπρεπε να συνδεθούν, αντ' αυτού, με τα υλικά Κοινά και να σχηματίσουν τη συμμαχία των αντικαπιταλιστικών Κοινών ενάντια στον καπιταλισμό. Εκλαμβάνουν τα Κοινά ως μια «ένωση ελεύθερων ατόμων» που βασίζεται στην ίδια την πράξη των Κοινών (commoning), δηλαδή στις καταστατικές κοινωνικές πρακτικές της αυτοοργάνωσης που προάγουν την αυτονομία, την ισότητα, την αμοιβαιότητα, τη συλλογική λήψη αποφάσεων και την εξουσία από τα κάτω. Η Federici, συγκεκριμένα, εκπροσωπεί μια φεμινιστική εκδοχή των Κοινών που αναδεικνύει τις έμφυλες διαφορές που ενυπάρχουν στην καπιταλιστική παραγωγή και οι οποίες έχουν περάσει εν πολλοίς απαρατήρητες στον κλασικό μαρξισμό.

Και οι τρεις παραπάνω θεωρητικοί αναγνωρίζουν ότι τα Κοινά είναι μια μεταβατική μορφή, εφόσον δεν είναι δυνατόν ο καπιταλισμός να εξαφανιστεί άπαξ και δια παντός. Η σχέση, επομένως, των Κοινών με τον καπιταλισμό αναγκαστικά θα εμπεριέχει περιστασιακές διαπραγματεύσεις και εμπορικές συμφωνίες.

Δεν αναπτύσσουν, ωστόσο, ένα «συγκεκριμένο» σχέδιο για το πώς αυτή η σταδιακή απεμπλοκή των Κοινών από τον καπιταλισμό θα μπορούσε να συμβεί. Είναι υπέρμαχοι της συνεχούς ταξικής πάλης των Κοινών με τον καπιταλισμό. Δεν υποδεικνύουν όμως τι μορφή μπορεί να λάβει αυτή η ταξική πάλη σε σχέση με το κράτος και τον καπιταλισμό.

Επισημαίνουν τις εσωτερικές αντιφάσεις των Κοινών, όπως την έλλειψη οργάνωσης, την κλειστοφοβία, την πατριαρχία, τη ξενοφοβία, τον ρατσισμό και τον αποκλεισμό. Δεν προχωρούν όμως στη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων για το ξεπέραςμα αυτών των αντιφάσεων.

Ο Jacob Rigi υποστηρίζει ότι το μοντέλο του ανοικτού συνεταιρισμού των Bauwens και Kostakis αναπαράγει τον καπιταλισμό στον βαθμό που υιοθετεί τις καπιταλιστικές κατηγορίες της αγοράς, του εμπορεύματος, της υπεραξίας, του κέρδους και του κεφαλαίου. Επιχειρηματολογεί ότι η εισαγωγή της άδειας ομότιμης παραγωγής συνεπάγεται την εμπορευματοποίηση των Κοινών.

Οι Bauwens και Kostakis δικαιολογούν την κράτηση προσόδου μέσω της άδειας ομότιμης παραγωγής από μέρους των συνεταιρισμών, υποστηρίζοντας ότι η Γενική Άδεια Γενικής Χρήσης (GPL) επιτρέπει στους καπιταλιστές την εκμετάλλευση των ψηφιακών Κοινών με τη μέθοδο του λαθρεπιβάτη.

Ο Rigi, όμως, θεωρεί αυτή την άποψη εσφαλμένη. Ισχυρίζεται ότι το λογισμικό, ως πληροφορία και γνώση, είτε ιδιόκτητο είτε ελεύθερο, έχει μηδενική αξία, δεδομένου ότι η πληροφορία αναπαράγεται με μηδενικό κόστος. Οι καπιταλιστές δεν μπορούν να αποσπάσουν επιπλέον κέρδος από τη χρήση του ελεύθερου λογισμικού:

«Στον βαθμό όμως που οι καπιταλιστές πληρώνουν μια αμοιβή στον συνεταιρισμό για τη χρήση της γνώσης αυτή η αμοιβή είναι μια πρόσοδος, η οποία είναι μέρος της υπεραξίας που παρήχθει από τη συνολική κοινωνική εργασία που έγινε αντικείμενο εκμετάλλευσης από το συνολικό κοινωνικό κεφάλαιο. Ως εκ τούτου, ο συνεταιρισμός εκμεταλλεύεται τους εργαζόμενους της καπιταλιστικής επιχείρησης με το να αποσπά υπεραξία από αυτούς (...) Για να συγκεφαλαιώσω, ο συνεταιρισμός εμπλέκεται στον καπιταλιστικό μηχανισμό της εκμετάλλευσης είτε ως εκμεταλλευτής είτε ως εκμεταλλεύομενος τόσο στη διαδικασία της διαμόρφωσης των αξιών όσο και στην τιμολόγηση των παραγόμενων προϊόντων».

Ρεφορμισμός ή Ριζοσπαστισμός;

Αυτό που δεν βλέπει τόσο η φιλελεύθερη όσο και η αντικαπιταλιστική οπτική των Κοινών (με την εξαίρεση του Rigi) είναι το ενδεχόμενο η τεχνολογία να γεφυρώσει το κενό μεταξύ της υλικής και άυλης παραγωγής, θέτοντας εν αμφιβόλω το μονοπώλιο του καπιταλισμού στα μέσα παραγωγής. Ο συνδυασμός του Διαδικτύου, του ελεύθερου λογισμικού, των τρισδιάστατων εκτυπωτών και της τεχνητής νοημοσύνης ενέχει το ενδεχόμενο να απειλήσει τη μαζική υλική παραγωγή.

Η τεχνολογία μπορεί να μειώσει τα κόστη παραγωγής για κοινωνικές επιχειρήσεις και συνεταιρισμούς και να εξαναγκάσει, έτσι, τις εταιρείες να προσαρμοστούν μακροπρόθεσμα στην οικονομία των Κοινών. Επομένως, το μοντέλο ενός ανοικτού συνεταιρισμού μεταξύ ηθικών παραγόντων της αγοράς, του κράτους συνεταιίρου και των Κοινών σκιαγραφεί ένα ενδεχόμενο σενάριο για τη μελλοντική ανάπτυξη των Κοινών, δεδομένου ότι ο καπιταλισμός και το κράτος δεν πρόκειται να υποχωρήσουν οσονούπω.

Οι ρυθμιστικές αρχές της Ostrom παρέχουν μια αξιόπιστη οργανωτική βάση, η οποία μπορεί να υποστηρίξει τόσο τα ρεφορμιστικά όσο και τα αντικαπιταλιστικά Κοινά, καθώς η παρούσα κυριαρχία του καπιταλισμού δεν πρόκειται να εξαλείψει αυτή καθεαυτή την ταξική πάλη.

Ο Caffentzis, όμως, έχει δίκιο να ισχυρίζεται ότι τα Κοινά είναι πολύ περισσότερα από τις ρυθμιστικές αρχές της Ostrom στον βαθμό που ενσωματώνουν την ατομική και συλλογική αυτονομία σε ένα ευρύτερο φάσμα πολιτικής πράξης που συνενώνει την οικονομία, τη βιωσιμότητα και τη δημοκρατία.

Προς επίρρωση του Benkler, η αυτονομία υπερβαίνει τους περιορισμούς της παραγωγής, της κατανάλωσης, της κουλτούρας και της ψυχαγωγίας, καθώς επεκτείνεται στην πολιτική αυτοκυβέρνηση της κοινωνίας ως σύνολο. Η ελευθερία δεν είναι μόνο υπόθεση μιας αρνητικής/ουδέτερης οριοθέτησης του ατομικού χώρου από μέρους των θεσμών της αγοράς και του κράτους, αλλά και ο θετικός προσδιορισμός των δι-υποκειμενικών αξιών των ατόμων στο πλαίσιο συλλογικοτήτων που αυτονομούνται από τους μηχανισμούς της αγοράς και του κράτους.

Το κύριο ερώτημα, επομένως, συμπυκνώνεται στο αν κάποιος-α προτίθεται να υπερασπιστεί μια ρεφορμιστική ή αντι-καπιταλιστική εκδοχή των Κοινών σε σχέση με το μέλλον της ταξικής πάλης.

Αυτό που λείπει από την αντικαπιταλιστική εκδοχή σε σύγκριση με τη ρεφορμιστική είναι ένα «ρεαλιστικό» σχέδιο μετάβασης από τον καπιταλισμό στα Κοινά. Οι παρούσες συνθήκες δεν ευνοούν μια ριζοσπαστική προοπτική που θα μπορούσε να υποστηριχθεί δημοκρατικά από ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Απεναντίας, πολλαπλά εγχειρήματα τόσο στα υλικά όσο και άυλα Κοινά (Wikipedia, Wikicar, Open Source Ecology, RepRap, Goteo, the Bologna Project, the Catalan Integral Cooperative, Transition Towns, Arduino, Fairmondo, Enspiral, Sensorica, Las Indias, Ethos, Linux, και άλλα πολλά) προεικονίζουν ένα κοινωνικό και οικονομικό μετασχηματισμό που υποστηρίζεται θεωρητικά και πρακτικά από το μοντέλο του ανοικτού συνεταιρισμού.

Ο ρόλος της άδειας ομότιμης παραγωγής και κάθε δυνατή μορφή χρηματοδότησης των Κοινών είναι αναγκαίες, εφόσον θα μπορούσαν να επιφέρουν μια μετεπένδυση (transvestment) από τον καπιταλισμό στα Κοινά. Το επιχείρημα του Rigi ότι τα Κοινά εκμεταλλεύονται τα μέλη τους με το να μισθώνουν τη συνδρομή τους στον καπιταλισμό δεν είναι ορθό, γιατί το κέρδος επαναδιανέμεται στα Κοινά. Οι Bauwens και Kostakis αντιλαμβάνονται τα Κοινά με όρους συντεχνιών ή κατά το επιχειρηματικό μοντέλο του Enspiral, όπου επαγγελματίες διαπραγματεύονται στην αγορά τα εμπορεύματά τους, ενώ λειτουργούν παράλληλα στο εσωτερικό ως συστήματα αλληλεγγύης που επαναδιανείμουν το κέρδος σε καινούρια εγχειρήματα μέσω μιας δημοκρατικής χρηματοδοτικής διαδικασίας. Εξάλλου, ο ίδιος ο Rigi συναινεί σε μια μίνιμουμ συνεργασία με την αγορά, δεδομένου ότι δεν μπορούμε παρά να συνυπάρχουμε με τον καπιταλισμό – τουλάχιστον προς το παρόν.

Δεν είναι εφικτό ούτε επιθυμητό στην παρούσα φάση – παρά την επιθυμία του Meretz– το πέρασμα από μια οικονομία του χρήματος σε μια ουτοπία χωρίς χρήμα, εμπόρευμα, σπάνη, εργασία και κράτος. Απεναντίας, το κράτος έχει τη δυνατότητα να διευκολύνει τη μετάβαση από τον καπιταλισμό στα Κοινά με ποικίλα μέσα: εκπαίδευση, υποδομές, νομικό σύστημα, κλπ.

Για να δημιουργία μιας πιο αυτόνομης και δίκαιης κοινωνίας και οικονομίας, είναι αναγκαία η μεταφορά πόρων (χρήματα, υποδομές, κεφάλαιο, τεχνογνωσία, τεχνολογία) από τον καπιταλισμό στα Κοινά, και αυτό μπορεί να συμβεί είτε ρεφορμιστικά είτε ριζοσπαστικά. Και οι δυο οι εκδοχές μπορούν να συνδυαστούν δεδομένων των συνθηκών της ταξικής πάλης. Ενώ η ρεφορμιστική προοπτική είναι η πιο ρεαλιστική προς το παρόν, μια ενδεχόμενη κρίση του καπιταλισμού ή η εξέλιξη της τεχνολογίας στο μέλλον μπορεί να καταστήσει τη ριζοσπαστική προοπτική πιο εφικτή.

ΣΥΝΟΨΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ Ι

- Ορισμός των κοινών
- Τύποι κοινών
- Τα ψηφιακά κοινά
- Αρχές των κοινών
- Η πολιτική θεωρία των κοινών
- Η φιλελεύθερη θεωρία
- Έλινορ Όστρομ και η Τραγωδία των Κοινών
- Τα φυσικά/οικολογικά κοινά
- Πολυκεντρισμός/Φεντεραλισμός
- Γιόκαι Μπένκλερ
- Το ουδέτερο κράτος
- Ομότιμη παραγωγή και κοινωνία των πολιτών
- Αρνητική ελευθερία

ΣΥΝΟΨΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ II

- Η ρεφορμιστική θεωρία
- Bauwens και Kostakis
- Μετακαπιταλισμός
- Τεχνο-κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής
- Ισοδυναμία, ολοπτισμός, στιγμεργία, αρθρωτή δομή
- Τοπικά και παγκόσμια (ψηφιακά) κοινά π.χ. Βικιπαιδεία
- Το μοντέλο του ανοικτού συνεργατισμού
- Το κράτος συνέταιρος
- Άδεια ομότιμης παραγωγής
- Τα αντικαπιταλιστικά κοινά
- Ρεφορμισμός ή Ριζοσπαστισμός;